

TELEVÍZIÓ

„A tévében nehezebb kísérletezni...”

BESZÉLGETÉS MIHÁLYFI IMRÉVEL

Húsz éve sincs, hogy Mihályfi Imre — Bán Frigyes, Keleti Márton, Várkonyi Zoltán, Gertler Viktor fiatal asszisztense — előtt megnyílt a lehetőség; bekerülni a tévébe és önállóan rendezni. Nem habozott, úgy érezte, a filmgyárban ilyen alkalomra talán még évekig kell várnia, — akkortájt negyvenen alul nem igen jutott rendező műteremhez. Azóta több, mint negyven tévéfilmet-játékot rendezett, köztük olyanokat, mint: *Menekülés a börtönbe* (Cannes, Eurovízió nagydíja), *Ivan Iljics halála* (a főszereplő Básti Lajos Monte Carlóban és Prágában megkapta a férfialakítás nagydíját), *Három találkozás* (Prága, rendezés díja) ... Az *Utak-at* (Cannes, zsüri különdíja) 13, a *Honfoglalást* öt, a *Sellő a pecsétgyűrűn-t*, a *Téli sport-ot* kilenc ország vette át. Első rendezése, a *Hotel Germánia*, még egyenes adásban ment, a színészek úgy játszottak, mint a színpadon, tehát az ismétlés, javítás, vágás minden lehetősége nélkül.

Ebben a kezdeti időszakban Mihályfi is, mint a többiek, akik vele indultak — Zsurzs Éva, Szőnyi G. Sándor, Dömölky János —, mindenben részt vett: híradó, riport, dokumentumfilm, tévéjáték. Indulásnak, tapasztalatgyűjtésnek változatos iskolakola volt.

— *Hogyan kezdett hozzá? Volt-e valami elképzelése arról, milyen is legyen a tévéfilm, hogyan hatnak a*

mozifilm kifejezési eszközei a tévé jóval kisebb képernyőjén?

— Semmilyen elképzelésem nem volt: sem nekem, sem a többieknek. A tévé gyerekcipőkben járt s mi benne: csecsemőtopánkákban. Inkább ösztönösen, mint tudatosan próbálgattuk, kerestük az utakat. Azt hamarosan észrevettük: az egy helyszínen játszódó feszes, izgalmas cselekményű irodalmi anyag nagyon is alkalmas a képernyőre. Azóta már persze tudjuk, az inkább a színházhoz, mint a filmhez hasonlított. Azt is látnunk kellett, a színháztól a tévéjáték alapvetően különbözik abban, hogy a kamera az emberi arcot kinagyítja s így a kifejezések, az érzelmek olyan világa látható az arcon, a képernyőn, ami színpadon soha. Az első években nem magam választottam a forgatókönyveket, hanem feladatokat kaptam. Főgondom az volt, hogy az adott anyagba beleolvadva tudjam a saját mondanivalómat érvényesíteni s a képernyő speciális, színpadtól, mozivászontól különböző lehetőségeit kihasználni.

— *Legtöbb filmjének szerzője magyar író, köztük Őrsi Ferenc, Hámosi Ottó, Cserhalmi Imre, Illés Béla, Thurzó Gábor, Bor Ambrus, Illés Endre, Vészi Endre, Páskándi Géza, Dobozi Imre, Galgóczi Erzsébet ... Azon túl, hogy többnyire mai témákhoz vonzódnak, milyen más szempontok vezetnek a választásban?*

— Mindig érdekelték a dokumentarista hitelesség, történelmi, politikai írások. 1963-ban forgattam Illés Béla regényéből, Thurzó Gábor forgatókönyve alapján az első tévé-MAFILM koprodukciót, a három részes *Honfoglalást*. Ide sorolnám a Berkesi András regényéből készült *Sellő a pecsétgyűrűn-t*, amely izgalmas-kalandos cselekményével vonzott egyrészt, másrészt a regény Salgó-figurájában azonnal Pécsi Sándort láttam. Őrsi Ferenc, Mészöly Tibor *Oly korban éltünk-jét* is azért éreztem a magaménak, mert a közelmúlt néhány történelmi epizódját mutatta be. Nem vagyok híve a szerzői filmeknek, irodalmi alapanyagok nélkül nem tudok dolgozni. Többnyire olyan regény, novella köt le, amelyben az enyémhez hasonló gondolatokat, gondokat, konfliktusokat talállok. De például Hunyady Sándor

François Truffaut *Zöld szoba* című filmjében

dók között, csupán hogy mindkettőt busás profit ellenében ellássák fegyverekkel. A Cayatte rendezte film főszerepeit Jean Yanne, Monica Vitti és François Périer alakítják.

Érdekes politikai témát feszeget a bűnügyi történet műfajában Georges Lautner, aki a francia filmművészet egyik legsikeresebb alkotója. Tizenkét év alatt húsz filmet jegyzett és valamennyi — siker volt. Az *Egy rohadt alak halála* című új művében a vidéki francia politikai élet posványát kavarja fel. A kulisszák mögött húzódo személyi érdekeket, bűnös manipulációkat, maffiákat és a sokszor vére menő vetélkedéseket. A film főhőse Alain Delon, aki továbbra is a legnépszerűbb francia színész, 1978-ban négy film főszerepét alakította. Partnerei: Mireille Darc és Ornella Muti.

Biztos kasszasikernek ígérkezik Louis de Funès és Annie Girardot legújabb közös vállalkozása, a *Zizanie* (Szennyeződés), amely a környezetvédelemmel kapcsolatos kampá-

nyokat, a lázat, a politikai manipulációkat leplezi le harsány komédia formájában.

Beszámolónk végére hagyunk néhány jellemző adatot a francia mozi látogatás 1977-es mérlegéből. Az év anyagilag legsikeresebb tíz filmje között öt francia, négy amerikai és egy angol filmet találunk. A piacot tehát továbbra is az amerikai, francia produkciónak uralják. Van azonban két említésre méltó érdekes tünet. Az év kasszasikerei közé tartozik Jacques Tati hosszú esztendőök óta nem játszott három filmjének, *Az ünnepnapnak*, *az Hulot úr nyaralnak* és a *Nagybácsinak* a felújítása. A szak-sajtó az év igazi eseményeként azonban azt értékeli, hogy egy elsőfilmes rendező, Diane Kurys a *Menta diaboló* című, a serdülőkor problémáival foglalkozó művével kiugró sikert aratott. A filmet négy hét alatt közel fél millió néző tekintette meg. Az első hónapban felváltva szerepelt a leglátogatottabb filmek listáján az első és a második helyen.

V. M.

TELEVÍZIÓ

„A tévében nehezebb kísérletezni...”

BESZÉLGETÉS MIHÁLYFI IMRÉVEL

Húsz éve sincs, hogy Mihályfi Imre — Bán Frigyes, Keleti Márton, Várkonyi Zoltán, Gertler Viktor fiatal asszisztense — előtt megnyílt a lehetőség; bekerülni a tévébe és önállóan rendezni. Nem habozott, úgy érezte, a filmgyárban ilyen alkalomra talán még éveik kell várnia, — akkortájt negyvenen alul nem igen jutott rendező műteremhez. Azóta több, mint negyven tévéfilmet-játékot rendezett, köztük olyanokat, mint: *Menekülés a börtönbe* (Cannes, Eurovízió nagydíja), *Ivan Iljics halála* (a főszereplő Básti Lajos Monte Carlóban és Prágában megkapta a férfialakítás nagydíját), *Három találkozás* (Prága, rendezés díja) ... Az *Utak-at* (Cannes, zsüri különdíja) 13, a *Honfoglalást* öt, a *Sellő a pecsétgyűrűn-t*, a *Téli sport-ot* kilenc ország vette át. Első rendezése, a *Hotel Germánia*, még egyenes adásban ment, a színészek úgy játszottak, mint a színpadon, tehát az ismétlés, javítás, vágás minden lehetősége nélkül.

Ebben a kezdeti időszakban Mihályfi is, mint a többiek, akik vele indultak — Zsurzs Éva, Szőnyi G. Sándor, Dömölky János —, mindenben részt vett: híradó, riport, dokumentumfilm, tévéjáték. Indulásnak, tapasztalatgyűjtésnek változatos iskolája volt.

— *Hogyan kezdett hozzá? Volt-e valami elképzelése arról, milyen is legyen a tévéfilm, hogyan hatnak a*

mozifilm kifejezési eszközei a tévé jóval kisebb képernyőjén?

— Semmilyen elképzelésem nem volt: sem nekem, sem a többieknek. A tévé gyerekcipőkben járt s mi benne: csecsemőtopánkákban. Inkább ösztönösen, mint tudatosan próbálgattuk, kerestük az utakat. Azt hamarosan észrevettük: az egy helyszínen játszódó feszes, izgalmas cselekményű irodalmi anyag nagyon is alkalmas a képernyőre. Azóta már persze tudjuk, az inkább a színházhoz, mint a filmhez hasonlított. Azt is látunk kellett, a színháztól a tévéjáték alapvetően különbözik abban, hogy a kamera az emberi arcot kinagyítja s így a kifejezések, az érzelmek olyan világa látható az arcon, a képernyőn, ami színpadon soha. Az első években nem magam választottam a forgatókönyveket, hanem feladatokat kaptam. Főgondom az volt, hogy az adott anyagba beleolvadva tudjam a saját mondanivalómat érvényesíteni s a képernyő speciális, színpadtól, mozivászontól különböző lehetőségeit kihasználni.

— *Legtöbb filmjének szerzője magyar író, köztük Őrsi Ferenc, Háromi Ottó, Cserhalmi Imre, Illés Béla, Thurzó Gábor, Bor Ambrus, Illés Endre, Vészi Endre, Páskándi Géza, Dobozi Imre, Galgóczi Erzsébet... Azon túl, hogy többnyire mai témákhoz vezetők, milyen más szempontok vezetik a választásban?*

— Mindig érdekelték a dokumentarista hitelességű, történelmi, politikai írások. 1963-ban forgattam Illés Béla regényéből, Thurzó Gábor forgatókönyve alapján az első tévé-MAFILM koprodukciót, a három részes *Honfoglalást*. Ide sorolnám a Berkesi András regényéből készült *Sellő a pecsétgyűrűn-t*, amely izgalmas-kalandos cselekményével vonzott egyrészt, másrészt a regény Salgó-figurájában azonnal Pécsi Sándort láttam. Őrsi Ferenc, Mészöly Tibor *Oly korban éltünk-jét* is azért éreztem a magaménak, mert a közelmúlt néhány történelmi epizódját mutatta be. Nem vagyok híve a szerzői filmeknek, irodalmi alapanyagok nélkül nem tudok dolgozni. Többnyire olyan regény, novella köt le, amelyben az enyéimhez hasonló gondolatokat, gondokat, konfliktusokat talállok. De például Hunyady Sándor

Téli sport-ja elsősorban hangulatával fogott meg. Persze, olykor tévedek is. Belelátok, beleérzek, beleolvások egy-egy irodalmi alkotásba olyasmint is, ami nincs benne.

— *A filmrendezők jóval kevesebb filmet forgatnak, mint a tévérendezők. Ezek szerint könnyebb a tévében tévedni...*

— Könnyebb. S visszatérve beszélgetésünk elejére, ez is fontos különbség a tévéfilm és a mozifilm között. Más felkészültséggel, stresszel, igénnyel és izgalommal kezd forgatáshoz a rendező, aki legközelebb jó, ha két év múlva kerül műterembe, mint az, aki három-négy hónaponként forgathat új filmet. A filmrendező, éppen ezért, „mindent bele” akar adni, százszor is meggondolja, mit is válasszon. S talán éppen ezért bizonyos görcsben dolgozik — ami remekműveket is eredményezhet — nehezebben bírkozik az anyaggal, mint a tévérendező, akinek nem feltétlenül kötelező évente háromszor élete „nagy művét” megalkotnia. Bár, természetesen, mindig ezt szeretné. A tévérendező, éppen mert sokat forgat, többféle műfajú, fajsúlyú témával is próbálkozhat. Mindebből az következne, hogy a tévében könnyebb kísérletezni, mint a filmnél. Nos, bármilyen meglepő, nem így van. Talán, mert többen nézik, nagyobb a sugara, a hatása... Nem tu-

Kállai Ferenc és Drahóta Andrea
a *Beszélgetések Szokratással* című film-
ben

dom. Tény, hogy minden, az általánostól, megszokottól eltérő alkotás heves, azonnali ellenállásba ütközik, mind a nézők, mind a kritikusok körében. Ez a fogadtatás pedig hosszabb időre kedvét szegi az újabb kísérletezőknek. Amiben, úgy érzem rokon a sorsa a tévé- és a mozifilmrendezőnek, az a következő: a „művészi rang”, a „besorolás” mércéje az úgynevezett „magas színvonalú” alkotás. Íratlan törvény, hogy könnyed, játékos mű, amely csak a néző szórakoztatására készült, nem lehet ilyen. Márpedig a képernyő palettáján minden szín fontos. S nem tartom helyesnek a mérleg nyelvét eleve a súlyos témák felé billenteni. Annál kevésbé, mert a tévé műsorainak fontos tartozékai a színvonalas, szórakoztató filmek, játékok, sorozatok. S nem tudom, helyese-e a mai állapot: külön szórakoztató dramaturgia alakult. Ezzel mintegy azt sugalmazva — ami persze nem lehet igaz —, hogy ami más osztályokon készült, az nem szórakoztató. Más utakat, megoldásokat kellene keresnünk a tévéfilmek készítésében. Az objektív helyzet ugyanis az, hogy bizonyos szempontból ma rosszabb körülmények között dolgozunk, mint a hatvanas években.

— *Mire vonatkozik ez a „rosszabb” jelző? Technikai, irodalmi előfeltételekre, munkakörülményekre?*

— Mindháromra! A kezdeti korszak évi 10—15 eredeti tévéfilmjével szemben ma a drámai osztályon 80, a szórakoztató osztályon 20, az ifjúsági osztályon és más osztályokon további 10—20 tévéjáték és film készül évente. A technikai feltételek, főleg gépek, stúdiók berendezése javult ugyan, de az „emberi infrastruktúra”, a kiszolgáló személyzet felkészülési lehetősége nem. A filmgyárban forgatott, mozivászonra szánt film körül óriási szellemi és anyagi erőket mozgósítanak, ezzel szemben a tévéfilmnél, hogy egyebet ne mondjak, az operatőr például szinte az utolsó pillanatban „ugrik be”, kimarad tehát az előkészületekből, együttgondolkodásból. A túlterhelt színészekre s a film egyéb közreműködőire ugyanez áll. És ne felejtsük: egy tévéfilmrendező 3—4 filmet forgat, az operatőr 10, a gyártásvezető 10—12 produkcióban dolgo-

Tarján Györgyi és Gera Zoltán (Kiss Júlia felvételei)

zik évente. Ugyanakkor: az elvárás, a kritika ugyanolyan igénnyel, mércével méri a tévéfilmet, mint a mozifilmet. Teljes joggal, egyébként. Mindez együtt, úgy érzem, sok zavar, tisztázatlan helyzet forrása. Egy jellemző adat: az összes szocialista országok közül a magyar tévében jut egy műsorpercre a legkevesebb kiszolgáló személyzet.

— *S mi a jelenlegi helyzet az irodalmi alapanyagok terén?*

— Szinte kimerítettük a kortársi és a klasszikus magyar irodalom tévésíthető alkotásait. Egyes rendezők ezen úgy segítenek, hogy maguk írják a filmjeiket. Mint már említettem, számomra ez nem járható út, de azt hiszem, mások számára sem követhető rendszeresen. A megoldás az volna, ha a tévé másfajta dramaturgiával, és más, előnyösebb anyagi lehetőségekkel önálló, egyenesen tévére készült művek írására ösztönöznék az írókat. Elenyészően kevés a felkérésünkre írt forgatókönyv, novella, regény alapján készült, tehát önálló tévéfilm. A mai módszerek nem megfelelőek. A rendező azért is kényszerül kész anyaghoz nyúlni, mert abból többet lát, mintha egy író beküld egy 10—15 oldalas szinopszist. Az ilyen vázlatos mű — zsák-bamacska. A rendezőt a megítélésnél sokszor a saját rutinja is becsapja. Ha a tévé nem talál megoldást az írók fokozottabb serkentésére, afféle irodalomszervezésre, tartok tőle:

hogy újra meg kell filmesítenünk azokat a regényeket, amelyeket már tévére adaptáltunk, vagy elővesszük az eddig félretett gyengébb, másodrendű műveket s poros ásatag filmeket sugárzunk.

— *Min dolgozik jelenleg?*

— Egy szovjet író, Radzinszkij: *Beszélgetések Szokratésszel* című munkáját viszem a képernyőre, Kállai Ferencsel a főszerepben. Egy mondattal: a dogma születésének drámája ez a mű, ma is érvényes emberi mondanivalóval. A cselekmény egy lakomán játszódik, Szokratész és barátai, tanítványai körében. Amikor a játék kezdődik, Szokratészt már bevádolták, ő is, a jelenlevők is tudják: meg kell halnia. A film középpontjában Szokratész viselkedése, magatartása áll; az utolsó percig nyitott a változó világ jelenségei iránt. A másik munka, ami foglalkoztat: Nádas Péter: *Egy újságíró feljegyzései*, a tévé pályázatára érkezett, mai társadalmi kérdéseket boncoló alkotás. De már töröm a fejem, beszélgetek írókkal, olvasok — keresem a következő témát. Egyébként húsz éve már évről évre így van ez. És mindig úgy érzem, rohannak a hetek, nincs mód, hely, idő nyugodtan, elmélyülten kibontani a problémákat. Húsz éve érzem, de nem tudom megszokni: a szerencse és a véletlen kiszámíthatatlan találkozásainak függvénye vagvok.

PONGRÁCZ ZSUZSA